

Rättssalsretorik och -praktik

Föreläsning av Eric Bylander
i Universitetshusets sal X
den 20 november 2023

1

Föreläsningens huvudtema

- Retorik och juridik
- Rättssalsretorik
- Brottmålsprocesspel

2

Retorik

Konsten eller läran
om att övertyga
med hjälp av
känsla och förnuft

3

Relationen retorik–juridik

- Gemensamt ursprung
- Persuasio (genomslag) är målet.
- Alla meningsbärande element i en framställning kan bidra – gemensamt för retorik och rättegång
- Jfr fri bevisvärdering: "Rätten skall efter samvetsgrann *prövning av allt, som förekommit*, avgöra, vad i målet är bevisat." (RB 35:1)

4

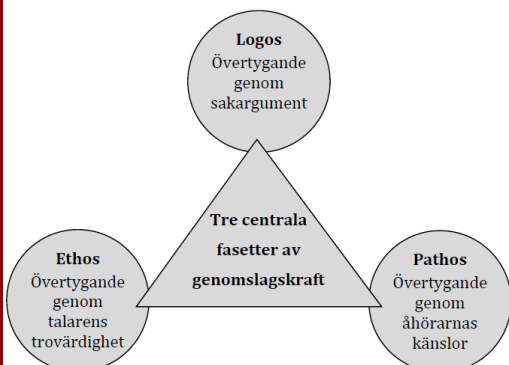
Juridik och retorik

Det juridiskt möjliga
&
det retoriskt lämpliga

avgränsar *tillsammans*
vilka argument som skall framföras
och i vilken form det skall göras
om man vill övertyga
i den rättsliga miljön.

5

Retoriska appellformer

6

Talprocessens steg

- Intellectio: Förberedande analys
- Inventio: Jfr rättskällestudier
- Dispositio: Organisera stoffet
- Elocutio: Språkdirkten (som inte behöver vara prålig)
- Memoria: Lära in eller ej
- Actio (Pronunciatio): Själva framförandet

7

Actio – Framförandet

Vara som
man är

Situations-
anpassa

8

Framförandet – några presumtioner

- Lagg rösten i magen – ger *pondus*
 - Våga vara tyst – Tala är *silver*,
pausa är *guld*
 - Ståndpunkten – stå (eller sitt) stilla
 - Håll koll på armar, ben, fingrar osv.
 - Håll ögonkontakt
- om Du inte har goda skäl att göra på något annat sätt.

9

Några röstrisker

- Stressröst eller falsett
- Sludder eller mummel
- Samtalston – otillräcklig volym
- Snabbröst – talar för fort
- Störande, onödiga biljud

10

Decorum

Det passande i en viss retorisk situation, exempelvis en brottmålsrättegång i en svensk rättssal.

11

“Forget everything you've seen on television and in the movies.”

12

Huvudförhandlingsbesök inför första processrättsseminariet

Besök gärna på nytt en
huvudförhandling i brottmål.

13

Straffprocessens särdrag

- Ojämsställda parter – avsedd snedvridning
- Begränsade dispositions-
möjligheter
- Få och strikt reglerade alternativ
till rättegång
- Förberedelse främst utom rätte-
gångens ram (förundersökning,
23 kap RB)

14

Huvudförhandlingen inleds

Målet ropas på ("uppropas", 46:2)

- Rätten sitter redan i rättssalen.
- *"Tingsrätten håller huvudförhandling i mål mellan åklagaren och [den tilltalade]. Parterna kallas till sal 4."*
- De nämnda går in i salen, liksom ev försvarare, målsägande/ -biträde m fl.
- En häktad tilltalad leds in av vakter.
- Åhörare kan också gå in (jfr 5:1).
- Vittnen ska vänta på att ropas in (36:9).

15

Huvudförhandlingen inleds – forts

Aktörerna sätter sig och förblir sittande

- På rättens högra sida: Åklagaren och målsäganden med ev biträde.
- På rättens vänstra sida: Den tilltalade med ev försvarare

16

Huvudförhandlingen inleds – forts

Hinder mot huvudförhandling? (46:2–3)

- Rätten kontrollerar (46:1) genom ordf.
- Närvarokontroll efter ev självpresentation.
- Kontroll av att ev vittnen *inte* finns i salen.
- *"Då är alla som ska vara här nu på plats. Finns det något annat hinder mot huvudförhandlingen?"*
- Om hinder: HR att hf ställs in och utsätts till annan dag (46:2), ev efter bevisupptagning (46:3). – Jfr rättegångshinder.

17

Tolkbehov

Tolk (5:6)

- Förhandling i svensk domstol hålls på svenska.
- Tolken översätter åt båda håll – till och från svenska.
- Tolken ska vara opartisk och ha avlagt ed.

18

Förhandling bakom stängda dörrar

Avsteg från offentlighet (5:1)

- Offentlighet- och sekretesslagen (2009:400, OSL)
- Rätten kan besluta därom när som helst.
- Kan avse någon enstaka del.
- Inga *åhörare* får då följa förhandlingen, varken i salen eller på annat sätt.
- Jfr alternativ till närvaro i rätssalen, 5:10 ff.

19

Formell processledning

Rättens ordförande ska upprätthålla **ordningen** (5:9)

- Utvisa eller avvisa (5:9 a)
- Döma till böter (9 kap & 45:2)

Rätten ska se till att **ordning och reda** iakttas vid handläggningen (46:4)

- Behandla frågor eller delar var för sig
- Göra avsteg från viss ordning

20

Materiell processledning

"Rätten skall [...] se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i målet. Genom frågor och påpekanden skall rätten försöka avhjälpa ottydigheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs." (46:4)

- Se t ex HD:s beslut den 17 november 2023 i det s k Snippa-målet (B 1937-23).

21

Yrkanden, inställning o utveckling

Åklagarens yrkanden

- Gärningsbeskrivningen läses upp (46:6).

Målsägandens yrkanden

- Biträder åtalet (20:8 st 2)
- Enskilt anspråk (22 kap)

Den tilltalades inställning

- Uppmanas att kort ange sin ståndpunkt och grunden för den (46:6)

22

Bevisupptagning

Skriftlig bevisning

- Oftast i anslutning till sakframställningen

Muntlig bevisning

- Parter, vittnen och sakkunniga
- Dokumenteras med ljud- och bildupptagning (6:6)

Syn

- Inför rätta
- Å stället

23

Bevisupptagning: Förhör

Målsägandeförhör

- Vanligtvis först.
- Utan ed.

Förhör med den tilltalade

- HR som ofta inte tillämpas: Rätten inleder (37:1)

24

Bevisupptagning: Förhör forts

Vittnesförhör

- Släkt eller på annat sätt närstående?
- HR: Under ed
- *"Jag N.N. lovar och försäkrar på heder och samvete att jag skall säga hela sanningen och inte förtiga, tillägga eller förändra."*
- Erinran

25

Bevisupptagning: Förhör forts

Vittnesförhör

- HR: Förhör inleds av den åberopande (36:17)
- Först berättelse i ett sammanhang
- Huvudförhör
- Motförhör
- Återförhör

26

Bevisupptagning: Förhör forts

"Förbudet mot ledande frågor"

"Frågor, som genom sitt innehåll, sin form eller sättet för deras framställande inbjuder till visst svar, får inte ställas annat än om det vid [motförhör] behövs för att undersöka i vad mån vittnets berättelse stämmer med det verkliga händelseförloppet. Rätten skall avvisa frågor, som uppenbart inte hör till saken eller som är förvirrande eller på annat sätt otillbörliga."

(36:17; se därtill 37:1)

27

Ersättning till medverkande

Målsägande och vittnen

- Förlorad arbetsförtjänst och kostnader

Den tilltalade

- Om frikänns.

Sist under huvudförhandlingen:

Försvararen och ev målsägandebiträde
inger ersättningsyrkanden.

28

Personalia

Genomgång av den tilltalades personliga förhållanden (46:9)

- BRU
- Ev yttrande från kriminalvården (frivården).
- Ekonomiska förhållanden.
- Får ske genom hänvisningar till handlingar.

29

Slutförande av talan (Plädering)

Sedan bevisningen har lagts fram får
parterna hålla slutanföranden (46:10)

*(Jfr tidigare lydelse: "Efter bevisningens
förebringande äge parterna anförda vad
de till slutförande av sin talan akta
nödigt.")*

- Åklagaren slutför.
- Målsäganden slutför.
- Försvaret (den tilltalade) slutför.

30

Överläggning samt beslutande och meddelande av dom

Rätten överlägger

- Kort tid efter huvudförhandlingen (30:7)
- HR: Inom stängda dörrar (5:5 st 1)

Rätten beslutar dom

- Jfr omröstning (29:1)

Rätten meddelar dom

- HR: Genom avkunnande (30:7)
- HR: Offentligt (5:5 st 2)
- Alternativt kansliedom (30:7)

31

Ytterligare material:

- Rättskällor och kurslitteratur
- <https://www.domstol.se/amnen/brott-och-straфф/sa-gar-en-rattegang-till/huvudforhandlingen/>
- *Misshandel på krogen? – Ett mål i tingsrätten* (En film producerad av Domstolsverket 2013)

32

Tack för idag!

33